

ІСТОРІЯ ВИЗНАЧЕННЯ СКИГЛЯКІВ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ НАН УКРАЇНИ У ЛЬВОВІ

А.А. Бокотей, Н.Ю. Соколов

History of the Lesser Spotted Eagle and the Spotted Eagle determination in the State Natural History Museum in Lviv. -A.A. Bokotey, N.Yu. Sokolov. - Berkut. 3 (2). 1994. - The museum has 34 stuffed Spotted Eagles captured in different places of the Galicia in 1851-1895. The founder of the museum W. Dzieduszycki had distinguished both species, but later all they were entered erroneously as the Spotted Eagles. F. Strautman (1963) has determined all the stuffed birds as the Lesser Spotted Eagles. The new investigations have shown that the collection has 20 stuffed Lesser Spotted Eagles and 14 stuffed Spotted Eagles. Measurements are given in the Table. There are 2 males captured during the breeding period and 2 nestlings. It is the evidence that the Spotted Eagle was a breeding bird in the present Lviv region in XIX century.

Key words: Lesser Spotted Eagle, Spotted Eagle, determination, fauna.

У фондах Державного природознавчого музею НАН України (ДПМ) зберігається 34 опудала скигляків, здобутих у 1851 - 1895 рр. у різних пунктах Галичини.

У першому каталозі орнітологічної колекції музею його засновник В. Дзедушицький (Dzieduszycki, 1880) наводить усіх скигляків, що надійшли на той час (16 особин), як один вид - "скигляк крикливий", хоча серед них було 9 великих (*Aquila clanga*) і 5 малих скигляків (*A. pomarina*). Два опудала з того часу не збереглися і ми не знаємо, до якого виду вони належали.

У пізнішому путівнику по музею В. Дзедушицький (1895) вже розрізняє два види: "... орел крикливий (*Aquila naevia* Briss.) і орел грубодзьобий (*Aquila clanga* Pall). Відрізняються вони переважно головою і дзьобом; а саме, орел грубодзьобий має міцнішу і грубішу постать." [Переклад дослівний]. Далі в путівнику наводяться по два найбільш характерних представники кожного виду з музейної колекції. Цікаво, що на основі таких критеріїв автор правильно визначив вказаних чотирьох птахів. Помилився лише при визначенні молодого великого скигляка, якого вважав кольоровою відміною дорослого самця малого.

У фондах музею збереглися паспорти, писані рукою В. Дзедушицького, у яких скигляки теж поділені на два види. 72 % з них визначені правильно, як великі і малі, а 23 % (9 особин) віднесені не до свого виду. Причому, помилки ці можна обґрунтувати, виходячи з обумовлених вище діагностичних ознак, якими керувався автор. А саме: 4 самці великого скигляка, які мають стрункішу, ніж масивні самки, поставу він відніс до малих скигляків і навпаки, одну більшу самку малого скигляка - до великих, молода світлої форми самка великого скигляка потрапила до малих. До малих скигляків, як більш поширеного виду, потрапили і три пуховики, яких за іншими ознаками класифікувати було важко.

У 1957 р. при написанні нової інвентарної книги фондів птахів у музеї всі скигляки були записані, як великі. Так само у 1967 р. вони були

переписані на паспорти. Пояснити ці помилки можна лише тим, що співробітники музею, які працювали з цими експонатами, були людьми далекими від орнітології (а в ті часи таке траплялося досить часто).

У 1962 р. перевизначенням скигляків зайнявся Ф.Й. Страутман (1963): "Мы внимательно просмотрели и вновь определили всю коллекцию подорликов Львовского природоведческого музея и получили следующие данные. Все 32 подорлика, кроме одного, который был добыт 1.05.1882 г. в Денбровице [Домбрувка - А.Б., Н.С.] (Польша) и определен В. Дзедушицким как типичный *A. clanga*, являются малыми подорликами. При определении было установлено, что у двух подорликов высота надклювья перед восковицей значительно больше 17 мм (19 и 22 мм), а у нескольких особей размеры крыла превышают максимальные цифры, установленные для малого подорлика, однако все остальные признаки, т. е. формула крыла, отсутствие резкой вырезки на наружном опахале седьмого махового, окраска мантии и другие - типичны для малого подорлика. Возможно, что этих птиц следовало бы рассматривать как гибриды между большим и малым подорликами, однако к большому подорлику относить их мы не считаем возможным". Далі автор пише: "Следовательно, факт гнездования большого подорлика в западных областях УССР ни по коллекциям музея, ни по нашим данным и опубликованным материалам установить не представляется возможным. Остается лишь высказать предположение о редком гнездовании этого вида в крупных лесных массивах северных районов Волынской и Ровенской областей УССР." (С. 146).

Дуже сумнівними видаються результати промірів, зроблені Ф.Й. Страутманом 13.08.1962 р. За нашими даними висота наддзьобка у великих скигляків цієї колекції більша ніж 17 мм не у двох, а у дев'яти птахів і жоден з них не має наддзьобка висотою 22 мм (максимальна - 19,0 мм). Крім цього, треба сказати, що у великих скигляків допустима мінімальна висота над-

Результати промірів опудал скигльаків ДПМ НАН України (мм, у дужках середні значення)
Results of measurements of the stuffed eagles in the Natural History Museum (mm, the mean values are in brackets)

Параметри Parameters	<i>A. pomarina</i>		<i>A. clanga</i>	
	ad (11)	imm (3)	ad (5)	imm (6)
1 Довжина дзьоба від оперення голови Beak length from the head feathering	38,2-43,0 (41,4)	41,4; 41,7 -	44,5-51,0 (48,1)	42,7-49,5 (45,7)
2 Довжина дзьоба від ніздрі Beak length from the nostril	24,3-28,5 (26,9)	26,7; 27,0 -	28,4-33,0 (31,6)	28,0-33,0 (29,9)
3 Висота дзьоба Beak height	17,9-20,2 (19,0)	18,3-19,4 (18,9)	21,0-23,9 (22,7)	21,0-25,3 (22,3)
4 Висота наддзьобка при восківці Maxilla height by the cere	14,3-16,2 (15,0)	15,0-15,3 (15,1)	17,6-18,6 (18,0)	16,2-19,0 (17,4)
5 Висота розміщення ніздрі на наддзьобку Placing height of the nostril on the maxilla	5,4-7,8 (6,6)	5,9-7,0 (6,5)	8,3-9,2 (8,6)	7,9-9,1 (8,4)
6 Довжина крила Wing length	442-495 (472,5)	450-490 (471,3)	480-540 (511,6)	490-536 (507,6)
7 Довжина хвоста Tail length	223-266 (250,4)	255-260 (256,6)	257-272 (266,0)	255-275 (263,5)
8 Довжина цівки Hypotarsus length	72,9-98,0 (80,8)	72,0-80,1 (76,4)	82,0-93,0 (87,7)	77,0-93,0 (85,5)

дзьобка не 17,0 мм, а 16,0 мм. Розміри крила перевищують максимальні цифри встановлені для малого скигльака не у "кількох", а у дев'яти особин. Двох великих скигльаків, розміри крил яких знаходяться в межах, характерних для малих (причому, ближче до верхньої з них), очевидно, можна було б вважати гібридами, але всі інші параметри вписуються в межі, характерні для великих скигльаків. Стосовно інших ознак, взятих Ф.Й. Страутманом за основу для визначення, то жодна з них не має діагностичного значення. Формула крила у опудала є зміненою і спиратися на неї при визначенні не можна. Вирізка зовнішнього опахала сьомого махового пера, яка досить чітко виражена в обох скигльаків і має лише різні розміри, теж не є діагностичною ознакою через велику розкиданість параметрів. А колір мантиї є дуже відносним поняттям при визначенні, особливо на старих опудалах.

В.М. Зубаровський (1977) посилається лише на дані по малому скигльаку з ДПМ, а про великого говорить так: "Гніздування в Ровенській, Волинській, Львівській і Тернопільській обл. не встановлено". Очевидно автор, опираючись на авторитет Ф.Й. Страутмана, не вважав за необхідне перевизначати скигльаків колекції В. Дзедушицького.

На початку 1991 р. ми теж уважно переглянули і проміряли колекцію скигльаків ДПМ. Ре-

зультати цієї роботи подані в таблиці.

Зробити проміри середнього пальця без кігтя, довжини вирізки зовнішнього опахала сьомого махового пера та загальних розмірів птахів ми не мали змоги, боячись пошкодити опудала через їх давність.

Проміри дзьоба та цівки проводились за допомогою штангенциркуля, а крила й хвоста - дерев'яної 60-сантиметрової лінійки.

Аналізуючи проміри видно, що усі параметри дзьоба можуть бути чіткою діагностичною ознакою при камеральному визначенні скигльаків. Особливо важливою, на наш погляд, є висота розміщення ніздрі на наддзьобку, яка не тільки чітко вказує на дорослих та іматуральних

птахів, а й дає можливість визначити вид у пуховиків та молодих. Довжина крила може бути додатковою ознакою при визначенні. Розміри хвоста, цівки та відстані між вирізкою зовнішнього опахала сьомого махового пера і кінцем крила не є діагностичними ознаками, через значну розкиданість і велику зону перекриття параметрів.

Чіткою ознакою для дорослих птахів малого скигльака є блідо-коричнево-сіре забарвлення покривних пер крила, яке дуже контрастує з темно-коричневими покривними спини і маховими крила, чого ніколи немає у великого скигльака. Для всіх нестатевозрілих малих скигльаків характерна руда пляма на потилиці, але розміри її, як і відтінки, дуже варіюють і інколи ледве помітні, що слід мати на увазі при польовому визначенні скигльаків (Воїнственський, Кістяківський, 1952; Bergmanis, 1989).

За нашими даними у фондах ДПМ НАН України є 20 опудал малого і 14 великого скигльака. Серед великих скигльаків, здобутих на території нинішніх Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської областей переважно під час міграцій, є два самці, що здобуті в гніздовий період (30.05.1854 і 16.05.1857 рр.) у Львівській області (с. Пеняки Бродівського району і с. Поториця Сокальського району), а також двоє пухових пташенят, взятих з гнізда біля с. Яструбичі

Радехівського району Львівської області 5.07.1854 р.

Таким чином, великий скигляк є новим видом у списку гніздових птахів Західної України.

ЛІТЕРАТУРА

- Воїнственський М.А., Кістяківський О.Б. (1952): Визначник птахів УРСР. К.: Наук. думка. 1-182.
 Зубаровський В.М. (1977): Фауна України. Хижі птахи. К.: Наук. думка. 106-120.
 Страутман Ф.И. (1963): Птицы западных областей УССР. Львов: Изд-во Львов. ун-та. 145-148.

Bergmanis U. (1989): Ka noteikt videjo ergli *Aquila clanga Pallas* un mazo ergli *Aquila pomarina C.L. Brehm.* - Putni daba. 2: 113-122.

Dzieduszycki W. (1880): Muzeum imienia Dzieduszyckich we Lwowie. Lwow. 5-6.

Dzieduszycki W. (1895): Przewodnik po muzeum imienia Dzieduszyckich we Lwowie. Lwow. 22-23.

Україна (Ukraine),
 290008, м. Львів,
 вул. Театральна, 18,
 Природознавчий музей.
 А.А. Бокотей.

Замітки	Беркут	3	Вип. 2	1994	147
---------	--------	---	--------	------	-----

ГНІЗДУВАННЯ СІРОЇ ЧАПЛІ НА ЗЕМЛІ

Gray Heron nesting on the ground. - V.V. Buchko. - Berkut. 3 (2). 1994. - 22.06.1993 two nests with nestlings were found in the colony situated in a forest near the Burshtyn reservoir (Ivano-Frankivsk region).

22.06.1993 р. при обстеженні колонії сірої чаплі (*Ardea cinerea*) в лісі поблизу Бурштинського водосховища в Івано-Франківській обл. знайдені два гнізда, збудовані на землі. Одне з них знаходилося на старому напівзгнилому пні висотою 15 см і діаметром 1 м, друге - на лісовій підстилці за 25 м від нього. В першому гнізді було двоє 16-18-денних пташенят, в другому - троє 23-24-денних.

В.В. Бучко

Україна (Ukraine),
 274029, м. Чернівці,
 вул. Стасюка, 4б, гурт. 5.
 В.В. Бучко

ДО ПОШИРЕННЯ ЧОРНОЇ СИНИЦІ НА ЗАХОДІ УКРАЇНИ

To the Coal Tit distribution in the West of Ukraine. - V.O. Novak. - Berkut. 3 (2). 1994. - Several nesting places were found in Letychiv and Khelnitsky districts of Khmelnytsky region out of the known breeding range in 1993. It is supposed that the Coal Tit is unnumerous breeding species in this area.

У 1993 р. ми виявили чорну синицю (*Parus ater*) на гніздуванні у Хмельницькій обл. за межами відомого ареалу. 29.04 співаючий самець спостерігався у мішаному лісі біля с. Голосків, а 26.07 - два птахи серед групи ялинок в акацієвій посадці поблизу с. Волосівці Летичівського р-ну. 3.06 знайдене гніздо з пташенятами в околицях с. Бахматівці Хмельницького р-ну. Воно зна-

ходилося на ділянці листяних дерев у дуплі граба на висоті 4 м. У тому ж лісі, але на ділянці пристигаючих сосново-дубових насаджень, був виявлений виводок з 2 дорослих птахів і не менше, як 3 злетків. Описані місця гніздування чорної синиці знаходяться на віддалі 15-20 км між собою. Можливо цей вид рівномірно поширений тут і є нечисленним гніздовим птахом центральних районів Поділля.

В.О. Новак

Україна (Ukraine),
 281470, Хмельницька обл.,
 Летичівський р-н, с. Голосків.
 В.О. Новак.

ВИПАДОК АЛЬБІНІЗМУ У ЗВИЧАЙНОЇ ВІВСЯНКИ

Case of the albinism in the Yellow Hammer. - I.R. Gul, V.V. Lagush. - Berkut. 3 (2). 1994. - A male was found that had the pure white plumage color, only 2 extreme oar feathers was normal.

20.07.1990 р. спостерігалась звичайна вівсянка (*Emberiza citrinella*) чисто білого кольору, лише 2 крайніх махових були звичайного кольору. Пізніше нами було встановлено, що це - самець. Протягом двох тижнів він зустрічався у Сихівському парку м. Львова. 27.07.1990 р. ми спостерігали цього птаха, коли він годував 2 злетків нормального кольору. На початку серпня 1990 р. він був відловлений і протягом кількох місяців, до загибелі, утримувався в неволі одним з членів Львівського клубу орнітологів.

І.Р. Гуль, В.В. Лагуш

Україна (Ukraine),
 260049, м. Львів-49,
 а/с 104885.
 І.Р. Гуль